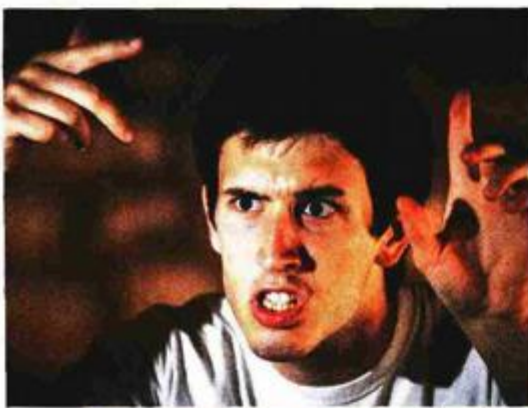

K U L T U R A INTERVJU SAŠA BOŽIĆ

Hrvatsko kazal nije loše, ali je loše uređeno

Na Dubrovačkim ljetnim igrama 21. srpnja bit će premijerno prikazana predstava 'Skup: Igre' u režiji Saše Božića, jednog od najistaknutijih redatelja mlađe generacije

SJEĆANJE NA KOSTU SPAIĆA

Redatelj Saša Božić pozvao je u predstavu, u formi videozapisa, tridesetak ljudi u dobi od 60 do 90 godina koji su gledali Spaićev 'Skup', a priliku je kao i Kosta Spaić dao mladim glumcima. Ulogu Skupa tumačit će mladi glumac Silvio Vovk (gore)

ište

PROTIV STRUJE

Saša Božić, redatelj koji kontrira uobičajenim kazališnim strujama, na Dubrovačkim ljetnim igrama režira predstavu 'Skup: Igre', svojevrsni suvremeni hommage predstavi 'Skup' Marina Držića, u režiji Koste Spaića, premijerno prikazane prije 54 godine

/NAPISALA/ BRANKA PRICA / branka.prica@aktual.hr
 /SNIMKE/ PRIVATNA ARHIVA I ARHIVA DUBROVAČKIH
 LJETNIH IGARA

Svi koji dobro poznaju redatelja Sašu Božića znaju da oduvijek strahuje od svih prijevoznih sredstava. Najveći je problem njegove karijere bio strah od zrakoplova, a s obzirom na to da je nakon diplome na Odsjeku za režiju zagrebačke Akademije većinom radio u Oslu, Berlinu, Beogradu i Bruxellesu, uglavnom bi do većine odredišta putovao vlakom, a svi preoceanski i drugi letovi bili su za njega, kao i za putnike i stjuardese u njegovoj blizini, duboka trauma. Zbog svoje fobije Saša Božić nema čak ni vozačku dozvolu.

Strah od prometnih nezgoda za tog 33-godišnjeg redatelja i dramaturga pokazao se opravdanim prije mjesec dana. Uoči druge probe za svoju predstavu "Skup: Igre", koja će premijerno biti prikazana na Dubrovačkim ljetnim igrama 21. srpnja, trčao je prema kazalištu Gavella, ali na njega je naletio auto i tako ga snažno udario da ga je još odbacio pod tramvaj. Sreća u nesreći jest što se nakon potresa mozga i pet dana u traumatološkoj klinici ubrzo oporavio: iako je od tri tjedna proba u Zagrebu izgubio tjedan dana, nije upitno hoće li se predstava održati. Dapače, bit će to još jedna izvedba "Skupa" na Dubrovačkim ljetnim igrama nakon tzv. zlatnog doba Igara, jer je "Skup" u režiji Koste Spaića na Dubrovačkim ljetnim igrama prapredstava prije 54 godine i prikazivao se 14 sezona.

"Skup: Igre" Saše Božića ne bave se rekonstrukcijom te predstave, a Saša Božić ne uzima komediju "Skup" Marina Držića kao literarni predložak. On će se u svojoj neobičnoj izvedbi "Skupa" baviti poročnošću čovjekova pamćenja u kojem neka predstava živi nakon što je odigrana na pozornici. Zato Saša Božić kombinira kazalište i dokumentaristički videorad u kojem ljudi koji su prisustvovali izvedbama opisuju svoja sjećanja.

Inače, za Sašu Božića govori se da je pomalo "underground" redatelj koji kontrira uobičajenim strujama i voli provokaciju kao i njegov prijatelj i kolega Oliver Frlić. Nije stoga čudno što je mjesto prikazivanja njegovih predstava i projekata u Dubrovniku već deset godina Art radionica Lazareti, iz koje se pruža pogled na gradske zidine, a voditelj Lazareta Slaven Tolj običavao je prije zatvaranja Igara organizirati festival Karantena kako bi Dubrovniku prikazao inovativna umjetnička strujanja.

Osim što će se na sceni Lazareta izvesti predstava "Skup: Igre", bit će tijekom dana prikazana cjelovita videoprojeksija iz predstave Saše Božića, odnosno 20 sati dokumentarnih snimki svjedočanstava ljudi koji

su imali prilike vidjeti originalnu predstavu "Skup" Koste Spaića.

/AKTUAL/ Kako se rodila ideja da napravite takvu predstavu za Dubrovačke ljetne igre?

- Prošlo sam ljetno radio produkciju predstave "Nosferatu" na ljetnoj rezidenciji u Lazaretima i Dora Ruždjak bila je na probi pa se spontano stvorila zamisao za takav projekt. Otkako je postala ravnateljica Drame na Igrama, Dora pokušava promijeniti sustav Ljetnih igara, ako već ne strukturalno, onda iznutra - puneći ga drukčijim sadržajima i komadima. Smatram da se ovom predstavom dogodio važan pomak i na strukturalnom planu jer je Dora dugo sanjarila o povezivanju Lazareta i Ljetnih igara. Lazareti su do sada samo ugošćavali neke programe u svom prostoru, a ovo je prvi put da koproduciraju jednu predstavu zajedno.

Slaven Tolj i Srđana Cvijetić iz Lazareta imaju niz zanimljivih projekata tzv. umjetnosti u socijalnom okruženju, odnosno umjetnosti zajednice koja se bavi memorijom grada i sjećanjima Dubrovnika. Jedan od projekata, primjerice, radovi su Hrvoja Juvančića koji na pročelja zgrada današnjeg Dubrovnika projicira slike nekadašnjeg grada. U tom nizu umjetničkih radova predložili su da se koprodukcijski projekt na neki način bavi poviješću grada ili Ljetnih igara - i tako je rođena ideja što bih ja radio.

/AKTUAL/ Kosta Spaić umro je 1994. godine. Jeste li ga imali priliku upoznati?

Ne. Kosta Spaić, nažalost, prilično je neistražen velikan hrvatskog kazališta o kojem se na Akademiji, gdje sam studirao, govorilo vrlo malo.

/AKTUAL/ Kako to da ste se odlučili baš za predstavu "Skup" Koste Spaića?

- Kao prvo, zato što je to najdugovječnija predstava Igara, a za djelovanje Koste Spaića u Dubrovniku veže se pojam zlatnog doba. Kad sam posljednjih deset godina razgovarao s ljudima u gradu, uvijek su spominjali predstave "Dundo Maroje", "Trilogija" i "Skup". Naslušao sam se žalopojki u stilu "zašto više nema takvih predstava", "to su bila vremena"

Akademijin je problem što se kriza zataškava, a ne problematizira. **ŽELJELI SMO KRIZU RASTVORITI, RIJEŠITI PROBLEM,** a problem je bio u tome što naši profesori nisu dolazili na nastavu

i ljudi i dan-danas prepričavaju uloge Izeta Hajdarhodžića i još nekih glumaca iz tog razdoblja. Zanimalo me što je to bilo tako genijalno iz tog razdoblja, a danas više ne postoji. Onda je taj projekt istraživanjem što je bio taj "Skup" raskopao mrežu problema

SCENSKI OBRAT

Konceptualni projekt predstave 'Glorija' u zagrebačkom &TD-u: najmlađu ulogu u predstavi Božić je povjerio najiskusnijoj glumici Nataši Dangubić, a sedmero glumaca s tek završenom Akademijom dobilo je velike uloge

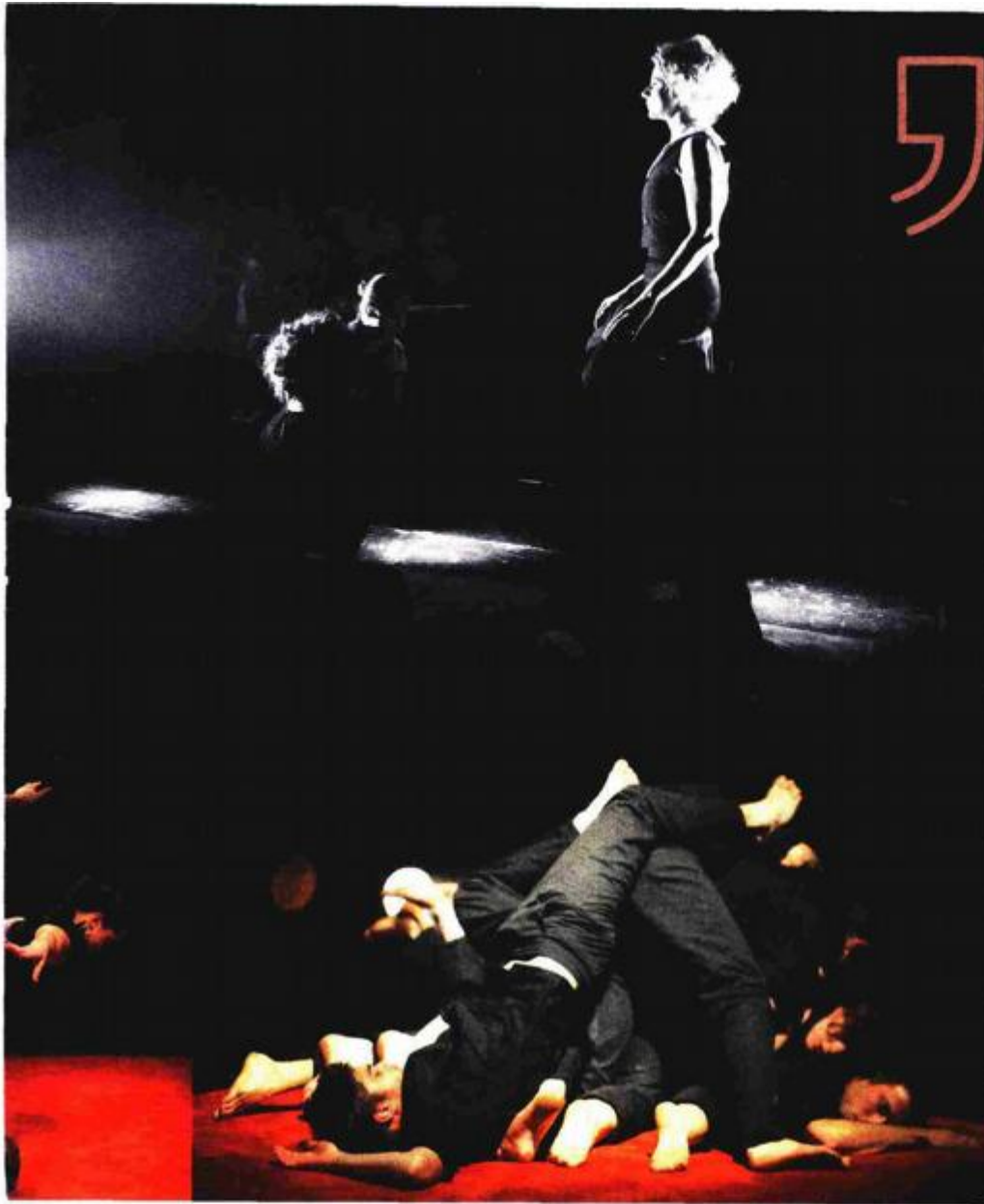
suvremenog Dubrovnika: problema grada, Igara i svrhe umjetnosti u tom gradu.

/AKTUAL/ I jeste li došli do odgovora što je bilo tako genijalno u zlatno doba Igara?

- Pravi odgovor još je misterij. Kosta Spaić zapamćen je jer je 60-ih godina napravio veliku promjenu. Prije njega predstave su se igrale na Gradcu, na golemoj ljetnoj pozornici izvan zidina. Kosta Spaić najviše je od svih tadašnjih redate-

lja definirao ambijentalno kazalište, među prvima je maknuo kazalište s te pozornice i uselio ga u živi grad, na ulice i trgove Dubrovnika. Dubrovačke predstave počele su se igrati na stvarnim gradskim lokacijama i to je bio pomak: vratio je kazalište u grad,

ljudi koji žive taj život navečer su gledali i dubrovački život - ali u teatru koji se događao na ulicama. Danas je to uobičajeno, no tada su Dubrovčani u svojim dubrovačkim tekstovima gledali sami sebe na svojim lokacijama i to im je bilo novo.

/AKTUAL/ Kako ste pronašli ljude koji su u to vrijeme gledali predstavu "Skup" i podijelili s vama svoja sjećanja?

- Dao sam oglas u svim javnim glasilima Dubrovnika, na radiju, televiziji i u novinama, da se pozivaju svi ljudi koji su od 1958. do 1972. godine prisustvovali tim predstavama. Javilo se 30-ak ljudi u rasponu od 60 do 90 godina, a neki od njih su tu predstavu gledali više od 30 puta.

/AKTUAL/ Toliko puta? Pa bilo je samo 14 sezona, znači da su gledali prosječno dvije predstave u sezoni.

- Ta se predstava igrala po pet ili šest puta na godinu, bila je kulturna i cijeli grad dolazio ju je iznova gledati. Pogotovo djeca, jer su glumci imali probe i predstave među njihovim kućama i oni su to gledali. Postoji priča

da su ta djeca gledala predstave, preko dana su se igrala "Skupa" i oponašala sve što su vidjela, a onda ih je Izet Hajdarhodžić, koji je imao glavnu ulogu u predstavi, promatrao i naknadno kopirao. Zato na pronađenim snimkama iz tog vremena cijela predstava izgleda infantilno, djeluje zaigrano i brzo. Svjedoci su mi također ispričali da su tu predstavu Koste Spaića većinom obilježila djeca, jer su ih masovno puštali u kazalište. Stanovnici Dubrovnika tvrde da djece u gradu danas nema te da se izgubila sinergija grada i Igara.

/AKTUAL/ Zašto su za predstavu ključni videozapisi i sjećanja?

- Kao prvo, zanimljivo je što će ti ljudi s projekcija biti prisutni i na predstavi. Inače se u starim Držićevim tekstovima iz publike gleda grad kroz glumca, a ovdje se iz publike gleda grad kroz publiku. Pritom Dubrovčani jedni drugima govore vlastite probleme, a to su problemi gradske kulturne politike, način na koji dubrovačka vlast gleda ili ne gleda na Igre, i kome se na kraju te Igre obraćaju: turistima s krstaša, elitnoj klijenteli koja jedina

Sustav američkog kazališta nije mi odgovarao.

Pisci su 'bogovi', tekst se mora poštovati i u njemu nema intervencija. No imao sam na raspolaganju **VELIKI STUDIO I IZVRSNE MOGUĆNOSTI ZA CJELODNEVNI PRAKTIČNI RAD**. Toga u Zagrebu nema, jedna se scena dijeli na nekoliko odsjeka, a nema ni interesa profesora da se takvo stanje promijeni

može platiti tu vrstu umjetnosti, ili njima, Dubrovčanima. Na predstavi se lome problemi suvremenog Dubrovnika i umjetnosti, kako ona živi s gradom, što gradu nudi, koliko se zatvorila u sebe i koliko je grad uopće želi. Druga razina predstave govori o tome kada "umire" jedna predstava. Fascinantno je koliko i kako ona konkretno živi u njihovu pamćenju.

/AKTUAL/ Većina tih ljudi su umirovljenici čije je pamćenje prilično "načeto". Kako ste postigli da se prisjete predstave?

- Najprije su nadugačko prepričavali kako su se osjećali, ali nikako nisu mogli reći kako je to konkretno izgledalo. Nisu shvaćali da nisam gledao tu predstavu, a cijelom je gradu poznata. Imali su potrebu opisivati ruke Izeta Hajdarhodžića, počeli su mi pokazivati kako je držao vrč/munčjelu i opisivao je s ljubavlju kao ženu. Jako su se unosili, preslikavali kretanje i izraze lica. Imao sam nekoliko trik-pitanja na koje nitko nije znao odgovor, primjerice kako je počinjala predstava. Osim glumaca koji su igrali u predstavi, nitko se nije mogao sjetiti početka. Kad sam pitao kakva je bila glazba, dobio sam hrpu izmišljotina i neistina. Ta poroznost memorije ostavlja mjesta za kreaciju novog, za maštu. Zato je meni kao nekome tko se bavi kazalištem bilo nevjerojatno gdje zapravo predstava živi: ona živi u oku i uhu gledatelja, gdje postaje nešto sasvim drugo od onoga što jest u trenutku izvedbe.

/AKTUAL/ Vaša europska karijera nije toliko u sklopu kazališta nego dramaturgije u suvremenom plesu.

- Nisam sklon dijeliti ono što radim na kazališne i plesne radove, ili jesam li redatelj ili dramaturg. Ja sam jednostavno kazališni umjetnik. A više radim u inozemstvu nego u Hrvatskoj jer mi se tako dogodilo. Večer

prije diplomskog ispita imao sam u džepu kartu za Oslo jer me pozvao koreograf Francesco Scavetta da radim s njim. Tu priliku nisam propustio. Jedan projekt vukao je drugi pa sam poslije Osla radio i u Beogradu, zatim u Berlinu i sad sam u Bruxellesu. Predstave mi većinom gostuju vani, a o prije dvije godine dosta vremena provodim i u Zagrebu jer sam prihvatio posao asistenta na Akademiji, na odsjeku pokreta.

/AKTUAL/ Napravili ste veliku karijeru u inozemstvu, ali za vaše strane predstave gotovo nitko u Hrvatskoj ne zna jer nisu ovdje gostovale. Zašto?

- Zato što za njih nije bilo novca. Bile su to velike produkcije.

/AKTUAL/ Imate iskustva s fondovima Europske unije. Koliko ih koristite u svom radu?

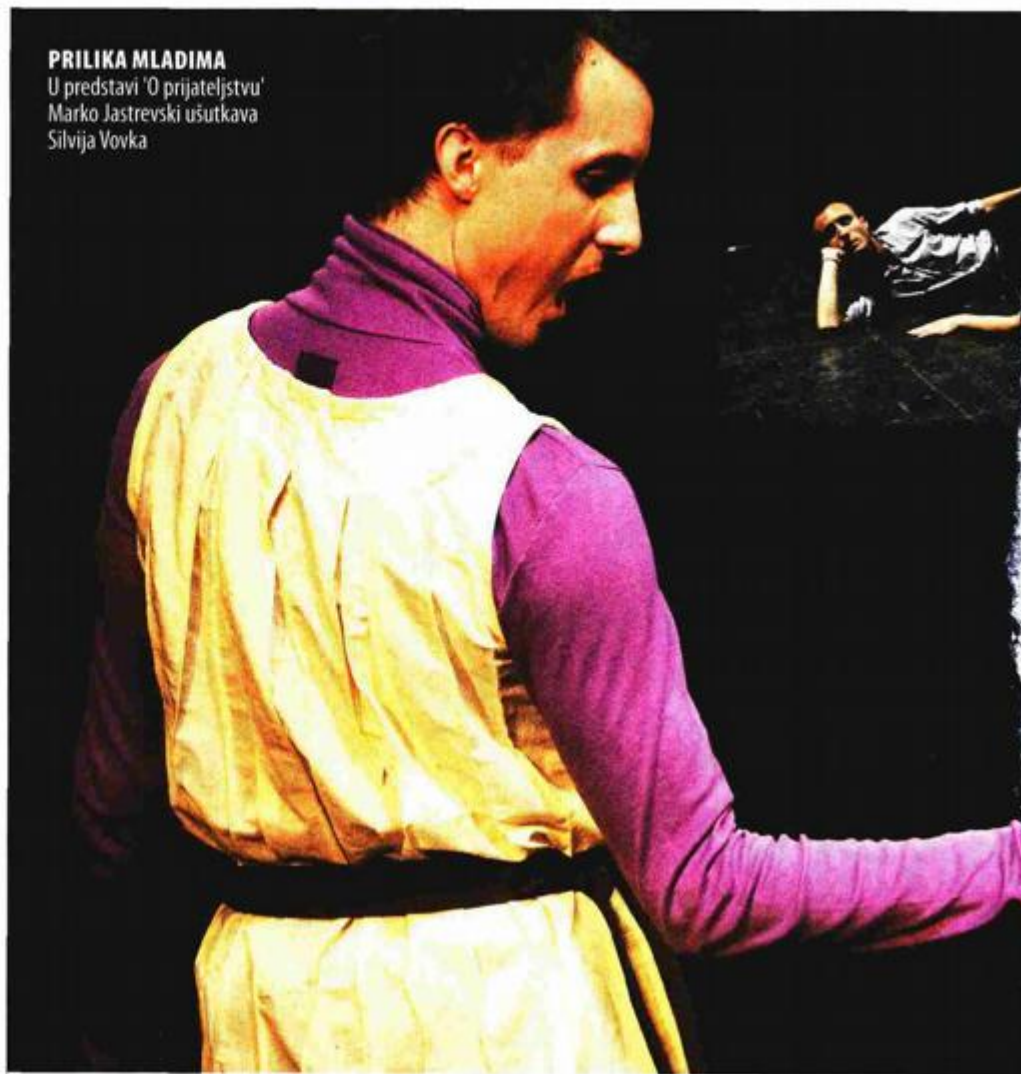
- Imam svoju kompaniju preko koje prijavljujem projekte i ta je kompanija partner u velikom projektu koji producira Unija, a okuplja partnere iz Francuske, Belgije, Slovenije i Grčke.

/AKTUAL/ Budući da ste asistent na Akademiji, hoćete li studentima pomoći s projektima EU?

- Želim im ponuditi ponajprije to da ih se vidi u njihovim matičnim sredinama. Naime, problem je hrvatske kulture što su se kazališta pretvorila u lobističke klike, a to je tipično za nas kao provincijalnu sredinu. Ta se sredina zatvorila glumcima, a mladi koji izlaze s Akademije ne mogu pokazati svoj talent i ne mogu doći do posla jer nitko od ravnatelja hrvatskih kazališta ne dolazi na Akademiju. Ispiti se ne gledaju, ne poziva se studente da barem statiraju ili preuzimaju manje uloge. Pokušavam svojim projektima promijeniti stvari pa, osim s ljudima s kojima uvijek surađujem, a to su plesač Marko Jastreviski i plesačica Petra Hrašćanec, dajem šanse mladim talentiranim ljudima. Takva je bila i moja produkcijska odluka u konceptualnom projektu predstave "Glorija" u &TD-u: ulogu najmlađe u predstavi dao sam najiskusnijoj Nataši Dangubić, a sedmero mladih glumaca koji su tek završili Akademiju ili još studiraju dobili su velike uloge. U tome se može naći i zanimljiva poveznica sa "Skupom" i Kostom Spaićem, jer je Izet Hajdarhodžić igrao naslovnu ulogu Skupa na Ljetnim igrama nakon što je diplomirao - to mu je bila prva uloga. Takve se stvari danas rijetko događaju. Mojeg će Skupa igrati mladi glumac Silvio Vovk koji danas ima godinu kao Izet Hajdarhodžić u ono doba, i bit će četvero studenata u predstavi.

/AKTUAL/ Kao student na Akademiji bili ste prilično buntovni.

- Došao sam na Akademiju nakon godinu dana studija u Americi i dvije godine studija

PRILIKA MLADIMA
 U predstavi 'O prijateljstvu'
 Marko Jastreviski ušutkava
 Silvija Vovka

komparativne književnosti. Došao sam, kao i Oliver Frljić, u prijelomnom trenutku - kada je još predavao Georgij Paro, jedan od živućih klasika hrvatskog kazališta. Na drugoj godini dogodile su se promjene: Paro je zbog nekih promjena na Akademiji otišao, Marin Carić je umro i uslijedio je vakuum na odsjeku režije. Akademijin je problem što se križa zataškava, a ne problematizira. Željeli smo krizu rastvoriti, riješiti problem, a problem je konkretno bio to što naši profesori nisu dola-

Naša je pobuna pokazala da nekom vrstom aktivističkog djelovanja čak i na Akademiji koja generira teatar, a onda i u teatru, možeš nešto promijeniti. Ta naša pobuna nije donijela velike promjene, bio je to jedan pokušaj popravka te katedre jer smo svi studenti od prve do četvrte godine sjeli s profesorima i razgovarali. Oni su prihvatili neke naše sugestije i počeli raditi na promjeni programa.

Moj put uvijek je bio kroz ples ili kroz šire shvaćanje izvedbe, ne samo kazališta opsjednutog tekстом. SUVREMENI JE PLES NAJPROGRESIVNIJA UMJETNOST U EUROPI, uključuje kazalište, performanse i vizualne umjetnosti

zili na nastavu, nisu se pojavljivali. Kad smo postavljali pitanja, uspostavljao se hijerarhijski modus, u smislu "daj, ti mali, šuti!". Dekan Vjeran Zuppa tražio je da sve napravimo pismeno, ali nakon našeg pisma nije ništa poduzeo. Tek kad je Oliver Frljić, koji oduvijek ima zdrav interes za manipulaciju medijima, pismo poslao u javnost, odmah su se svi uzbunili i dogodile su se i pozitivne stvari.

/AKTUAL/ Boravili ste u Americi s grupom studenata glume iz Hrvatske, među kojima su bili Mislav Čavajda, Jelena Veljača i drugi, a vratili ste se prije nego što ste namjeravali. Zbog čega?

- Kao student režije surađivao sam s američkim kolegama i oni su me pozvali da dođem na magisterij režije, dali su mi stipendiju. Upisao sam pauzu na Akademiji i proveo

AVANGARDNA REŽIJA
 Prizori iz predstava 'Love will tear us apart' i 'Boys don't cry' (lijevo) u režiji Saše Božića

Nisam sklon dijeliti ono što radim na kazališne i plesne radove ili jesam li **REDATELJ ILI DRAMATURG**. Ja sam jednostavno kazališni umjetnik koji više radi u inozemstvu nego u Hrvatskoj, jer mi se tako dogodilo. Prilike koje su mi se pružile u inozemstvu nisam htio propustiti, ali sada dosta vremena provodim u Zagrebu gdje sam prihvatio posao asistenta na Akademiji

godinu dana u Americi. Trebao sam ostati još godinu dana završiti program, ali iznenada su mi sa zagrebačke Akademije rekli da ću izgubiti studentska prava jer ne mogu dvije godine pauzirati. Tako su mi naprasno prekinuli taj studij režije koji nisam mogao nastaviti jer sam i prava u Americi dobio na osnovi onih u Zagrebu. Bila je to apsurdna zavrzlama.

/AKTUAL/ Taj je studij bio u Ohiju, na sveučilištu gdje je Rajko Grlić predavao na filmskom odsjeku. Jeste li, osim studija, radili neke honorarne poslove?

- Taj me američki studij stipendirao, ali istodobno sam radio na učilištu: jedan semestar šivao sam kostime i to mi je bilo super iskustvo, naučio sam šiti. Radio sam i kao tajnik jednog profesora, a predavao sam i glumu na seminarima za ljude koji nisu glumci, nego kreativci koje gluma zanima amaterski.

/AKTUAL/ Možete li usporediti sustav američkog kazališta s hrvatskim?

- Iskreno, sustav američkog kazališta meni nije odgovarao. Iznimno je reprezentacijski orijentiran, pisci su "bogovi" i tekst se mora poštovati pa u njemu nema intervencija. U

Americi mi je odgovaralo to što sam imao na raspolaganju velik studio od šest sati ujutro do deset navečer, imao sam vremena i mogućnosti za praktičan rad. Na zagrebačkoj Akademiji ljudi u četiri godine studija režiraju tri predstave, a ja sam samo u toj godini u Americi režirao tri predstave. Radio sam sve što me zanima, imao sam pravo na pogrešku, imao sam mogućnost prakse i to mi je bilo dragocjeno. Kod nas je studij režije drukčiji: nema prostora, ljudi nemaju svoje studije, jedna se scena dijeli s glumačkim odsjekom, odsjekom pokreta i govora, nema interesa profesora.

/AKTUAL/ Je li istina da ste postali redatelj zato što u Hrvatskoj ne postoji plesna akademija?

- Moj je put uvijek bio kroz ples ili kroz šire shvaćanje izvedbe, ne samo kazališta opsjednutog tekstom. Hrvatska je 90-ih bila zatvorena sredina i nisam imao novca, znanja i informacija da si priuštim školovanje u inozemstvu. Učinilo mi se da je kazališna režija najbliža onome čime se želim baviti, a to je pitanje izvedbe i dramaturgije i režije u suvremenim izvodačkim praksama koje obuhvaćaju puno toga. Trenutačno je suvremeni ples najprogresivnija umjetnost

u Europi. On uključuje i elemente kazališta i performansa i vizualne umjetnosti.

/AKTUAL/ Koje će predstave zauvijek ostati u vašem pamćenju? Postoje li neke koje su vas potaknule da kazalište postane vaš profesionalni fokus?

- Na mene su utjecale predstave koje sam gledao na Tjednu suvremenog plesa. Kao klinac u srednjoj školi lažirao sam da sam novinar Slavenskog radija i tako sam prijevarom dobio akreditaciju za prvi Eurokraz na kojem sam bio. Bilo mi je 17 godina, a tema je bilo radikalizam tijela - probijanja, performansi u kojima su izvođači sebi probijali kožu i rezali se. Franko B rezao si je vene, Ron Athey predstavio se upotrebom elemenata seksualne prakse, fetišizma, mučenja i sličnoga. To mi je bilo iznimno dojmljivo. Osim Eurokaza, pamtim predstave Bobe Jelčića i Nataše Rajković kao istinski pomak u teatru i tu sam osjetio kvalitetu koja je odskakala od učmalosti.

/AKTUAL/ Što biste promijenili u hrvatskom kazalištu?

- Hrvatsko kazalište nije loše, ali loše je uređeno. Model institucija sa "svetim kravama", s glumcima na stalnoj plaći, s hrpom tehničkog aparatorija, s gomilom dodatnog osoblja i administracije generira frustraciju koja se reflektira na cijelo kazalište. Za početak, prva promjena koju bih uveo jest otvaranje plesne akademije.

/AKTUAL/ Gotova su dva dijela vaše trilogije, koja ste nazvali po naslovima pjesama: prvi se zove "Love will tear us apart", a drugi "Boys don't cry". Kad će biti gotov treći dio?

- Napraviti ću ga nagodinu u Zagrebu i Bruxellesu i zvat će se "The Beatles".

/AKTUAL/ Još jedna zanimljivost vezana uz vas jest i to da nemate televizor. Zbog čega?

- Nemam ga već više od pet godina. Dobivanje informacija i komunikaciju nužnu za rad obavljam internetom. Jednostavno, sadržaji na televiziji nisu ni najmanje zanimljivi, a televiziju kao medij smatram zatupljujućom i agresivnom. Neka vrsta moje životne ideologije i posla kojim se bavim jest to da u kazalištu pokušavam pronaći prostor različitosti i slobode koje medijalizirano društvo danas nema. Medijalizirana je realnost jednosmjerna i ukida dijalog. Ona možda nosi privid komunikacije, ali čini mi se da se svijet, nažalost, globalno svodi na sustav slogana koje smo svi, od Pekinga do New Yorka, naučili komunicirati, a to su "Coca-Cola", "shopping", "buy" i "it's OK". Kazalište je za mene prostor u kojem se događaju stvari izvan tog sustava, akumuliraju, proizvode i komuniciraju bezbrojni imidži koje suvremeno neoliberalističko društvo negira. ■